

Een open deur

Korte historische schets
ter gelegenheid van
de officiële opening op 28 januari 2008
van het

AMVJ *Sportcentrum*

Het dispuut Borger met zittend links Jo Eijkman

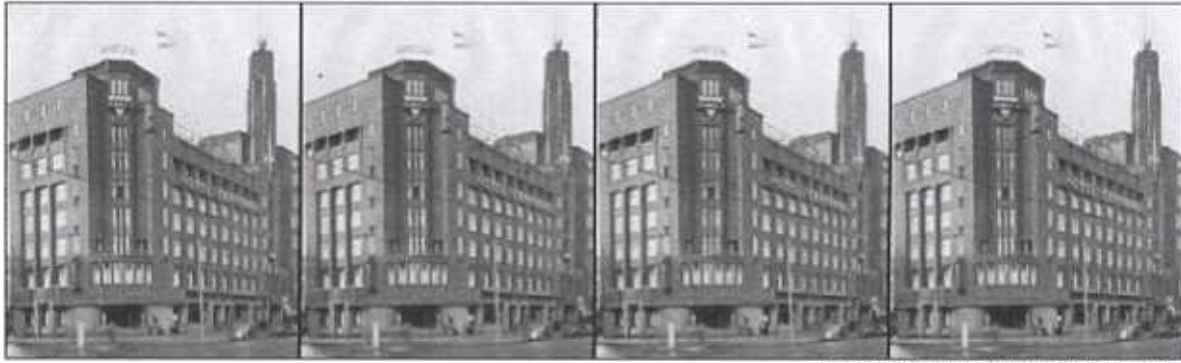
AMVJ – Een open deur

Opggericht in 1918 bestaat AMVJ tegenwoordig uit het AMVJ Fonds, dat met subsidies de deelname van Amsterdamse achterstandsjongeren aan sociaal-culturele activiteiten bevordert, en uit AMVJ Sport, een federatief verband van een negental sportclubs. Bij het waarmaken van hun ambities worden het AMVJ Fonds en AMVJ Sport financieel ondersteund door de paraplustichting AMVJ Vermogensbeheer die hiervoor de benodigde middelen vrijmaakt uit rendement op het door haar beheerde vermogen.

Dit eigen kapitaal ontstond vooral door de verkoop, in de jaren zeventig, van het Centraal Gebouw aan het Leidse Bosje in Amsterdam en, recentelijk, van het recreatiepark De Paalberg in Ermelo. Met zo'n 2500 sporters in AMVJ-verband en tal van maatschappelijke projecten waarin het AMVJ Fonds participeert, heeft AMVJ door de hele roerige twintigste eeuw heen haar doelstelling weten te bewaren. Bij de officiële oprichting van AMVJ, op zaterdagavond 16 november 1918, was die zo verwoord: "De harmonische, dat is de geestelijke, verstandelijke, lichamelijke en maatschappelijke ontwikkeling van jongemannen, om aldus mede te werken aan de culturele ontwikkeling van het Nederlandsche volk."

Roots

Maar de wortels van AMVJ reiken dieper nog, zelfs tot 1851, toen protestantse jongeren de eerste jeugdorganisatie in Nederland oprichtten onder de naam Excelsior. Ruim een halve eeuw later, om precies te zijn in 1909, scheidden kritische Excelsiorleden zich af om naar Amerikaanse voorbeeld van de YMCA de Amsterdamsche Jonge Mannen Vereniging (AJMV) te stichten. Het ideaal van deze AJMV was het bouwen van een groot centraal onderkomen in Amsterdam voor tijdelijke en semi-permanente bewoning door jongeren, waar verschillende vormen van educatie, persoonlijke ontwikkeling, ontspanning en sport tegelijkertijd konden worden aangeboden. Toen echter ook het oude Excelsior een zelfde plan ontvouwde, gaven donateurs, financiers en gemeente te kennen dat AJMV en Excelsior dan maar eerst moesten fuseren, wilden zij hun plannen verwezenlijkt zien. Zo kwam het tot die gedenkwaardige zaterdagavond kort na afloop van de Eerste Wereldoorlog, waarop beide verenigingen gezamenlijk de Amsterdamsche Maatschappij Voor Jongemannen (AMVJ) oprichtten. Ze zou openstaan voor jonge mannen vanaf achttien jaar, van alle gezinden en uit alle lagen van de bevolking. Alleen de leiding diende verklaard (protestant)christelijk te zijn. Als gevolg van de oprichting van onder meer de Rotterdamsche AMVJ in 1921 en de toelating, in de jaren dertig, van jonge vrouwen (AMVJ Afdeling Meisjes), zou de betekenis van de afkorting AMVJ meteen na de Tweede Wereldoorlog worden gewijzigd in Algemene Maatschappij Voor Jongeren.

Centraal Gebouw AMVJ eind jaren dertig

Centraal Gebouw

Tijdens het interbellum ontwikkelde AMVJ zich enorm, niet in de laatste plaats door de inspirerende leiding van predikant Dr. Jo Eijkman (1892-1945). Hij verpersoonlijkte de AMVJ-gedachte van een open benadering van jongeren, afwijzing van verzuiling, visie op pedagogiek, vormingswerk en sport. Dankzij hem ook bouwde AMVJ haar bijzondere positie in het jeugdbestel verder uit. Maar hij was ook de practicus die in 1920 een recreatiekamp opzette op de Ermelose Heide bij De Paalberg, toen AMVJ daar van de gemeente een terrein in erfpacht kreeg. Ontelbare kinderen van AMVJ-ouders hebben daar fantastische zomervakanties doorgebracht.

Vanaf 1919 werd het plan van een Centraal Gebouw serieus ter hand genomen. Het werven van 1.000.000 gulden aan kapitaal was nodig om de gemeente nog eens 1.700.000 gulden te laten financieren. Op 11 mei 1928, twee maanden voor de Olympische Spelen in Amsterdam, kon het prachtige, naar een ontwerp van Foeke Kuipers opgetrokken pand aan het 'Leidsche Boschje' officieel in gebruik worden genomen.

Het Centraal Gebouw van AMVJ bevatte bij oplevering woongelegenheden voor 120 leden, 80 kamers voor logies, kamers voor de leiding en de administratie, grote en kleine vergaderzalen, leeszaal, muziekzaal, kamers voor verschillende clubs, het eerste plaatselijke 25 meter zwembad, gymnastiekzaal, biljartzaal, kegelbaan, restaurant en lunchroom. De laatste twee waren ook voor publiek toegankelijk. Evenals in het vorige pand aan de Wanningstraat 10-12 in Oud-Zuid werden lezingen gegeven, er werd gedamd, geschaakt, gepingpong, toneel gespeeld en muziek gemaakt. Alles voor de 'geestelijke en verstandelijke ontwikkeling'.

Omnisportvereniging avant la lettre

Maar ook de 'lichamelijke ontwikkeling' kreeg de volle aandacht. Al vanaf 1919 stond 'sport' hoog op de AMVJ-agenda: 'Mens sana in corpore sano', daar geloofden de vroege AMVJ-ers stellig in, een gezonde geest in een gezond lichaam.

Vanaf september 1922 kon AMVJ de sportvelden aan het Jaagpad langs de Schinkel in gebruik nemen. Men richtte er, een paar dagen later op 1 oktober, onder de naam Concordia een 'allround' sportvereniging voor jongemannen en de Kampers Sport Club voor scholieren voor op. Een jaar later stond er in Amsterdamse School-stijl een eigen clubgebouw naast de drie hockey- en twee voetbalvelden. Het AMVJ Sportgebouw werd op 29 oktober 1923 officieel geopend. In 1925 werd het gebouw uitgebreid met een botenhuis, terwijl op het complex tennisbanen werden aangelegd. Naarmate zich allengs meer verschillende sporten binnen Concordia verenigden, werd besloten deze allemaal onder de AMVJ-vlag te brengen. In 1929 werd Concordia opgeheven. De sportclubs maakten nu deel uit van 'AMVJ, Afdeling Lichamelijke Ontwikkeling en Sport'. In 1933 zou het onderscheid tussen sportleden en gewone leden geheel verdwijnen.

Het oorspronkelijke AMVJ-beeldmerk

Chronologisch overzicht AMVJ Sportverenigingen 1922-1930:

1 oktober 1922	Voetbalclub (1) en Hockeyclub (2)
december 1922	Schaatsvereniging (3)
april 1923	Honkbalclub (4)
september 1923	aansluiting bij de Amsterdamse Voetbalbond
september 1923	aansluiting bij de Nederlandse Honkbal Bond
november 1923	aansluiting bij de Haarlemse Hockeybond
december 1923	Concordia start de AVB-zaterdagmiddagcompetitie (vier elftallen)
zomer 1924	Atletiekclub (5)
6 oktober 1924	Gymnastiekclub (6)
april 1925	Tennisclub (7)
mei 1925	Roeien (8), Kanoën (9) en Zeilen (10)
1925	aansluiting bij de Amsterdamse Atletiekbond
10 december 1926	Schermeclub (11)
1927	aansluiting bij de Koninklijke Nederlandse Atletiek Unie
1927	Cricketclub (12)
januari 1927	Indoortraining (13)
september 1927	Tafeltennisclub (14)
20 april 1928	Zwemclub (15) en Waterpoloclub (16)
1929	Boksclub (17)
1930	Badmintonclub (18)
januari 1930	Basketbalclub (19)
november 1930	Volleybalclub (20)
20 december 1930	AMVJ medeoprichter Amsterdamse Pingpong Bond

De AMVJ-sportverenigingen telden in 1931 gezamenlijk 640 leden.

Famos en Amudo

Door het succes van Concordia en de Kampers Sport Club ontstond het idee voor middelbare scholieren een eigen organisatie op te richten. Dit werd de Federatie voor Amsterdamse Scholieren voor Ontspanning en Sport. Het zelfstandig functionerende Famos werd opgericht op 1 juni 1926, maar stond onder auspiciën van AMVJ. In 1930 werd op dezelfde basis de Amsterdamse Mulo en Driejarige Organisatie (Amudo) opgericht.

Famos groeide uit tot een grote vereniging en was onder middelbare scholieren (HBS en gymnasium) tientallen jaren een begrip in Amsterdam. AMVJ en Famos keerden zich tegen de verzuiling in de sport en tegen het hokjesdenken. Er was ruimte voor eigen meningen en discussie. In het AMVJ-gebouw werden lezingen gegeven en in gespreksgroepen nieuwe boeken besproken, zoals in 1935 Huizinga's *In de schaduwen van morgen* met die beroemde eerste regels "Wij leven in een bezeten wereld. En wij weten het."

Jo Eijkman, houtsnede van Karl Strath

Famos en Amudo groeiden AMVJ enigszins boven het hoofd. In de jaren dertig schommelde het ledental van Famos tussen 650 en 700, dat van Amudo tussen 400 en 450. Aan de atletiekdagen en het hockeytoernooi in de Paasvakantie namen meer dan duizend scholieren deel. In 1937 werd voor het eerst het Famos Kersttoernooi georganiseerd. Dit groeide uit tot een groot jaarlijks terugkerend evenement waarbij leerlingen van alle middelbare scholen in Amsterdam op sportief en cultureel gebied hun krachten met elkaar konden meten. In het sportgedeelte waren er wedstrijden in o.a. zwemmen, turnen en basketbal. In het culturele gedeelte ging het om opstel, declamatie en muziek.

Crisis en oorlog

Als vereniging nam AMVJ geen stelling in politieke kwesties, maar leiding en leden discussieerden over alle zware actuele thema's. In 1928 vormde zich de AMVJ Vredesgroep en in de 'bezeten wereld' van de jaren dertig namen tal van AMVJ-ers in praktische zin duidelijk stelling. Ze waren betrokken bij het georganiseerde crisiswerk in Nederlands-Indië, met de inrichting van AMVJ-huizen voor ontslagen Nederlanders. En natuurlijk in Nederland, met werkgelegenheidsprojecten zoals de bouw van het zwembad op De Paalberg en de aanleg van een fiets- en wandelpad langs de gehele Ringspoordijk, van de Haarlemmerweg tot aan de Amstel. Het Ringspoordijkproject was zelfs het eerste officiële Nederlandse werkgelegenheidsproject voor werkloze jongeren. Ook waren er AMVJ-ers die tijdens de mobilisatie programma's voor ontwikkeling en ontspanning van Nederlandse soldaten samenstelden. En er waren er die antinazistische artikelen schreven en actief waren in vluchtelingenhelp aan Joden na de Kristalnacht. Ze organiseerden een nationale collecte voor vervolgdens wegens ras of geloof, dachten mee aan de Nederlandse Unie, lieten vele geluiden van protest uitgaan en verzetten werk in de illegaliteit.

Deze kritische en in daden omgezette opstelling deed Eijkman, toch jarenlang de verpersoonlijking van AMVJ en haar gedachtegoed, al aan het begin van de oorlog op een zwarte lijst belanden. Bij een represaillemaatregel tegen de internering van Duitsers in Nederlands-Indië werd zijn naam met die van 116 andere vooraanstaande Nederlanders van deze lijst gelicht en zo behoorde hij op 7 oktober 1940 tot de zogenaamde 'Indische gijzelaars' die naar kamp Buchenwald werden afgevoerd. Deze gijzelaars mochten pas ruim een jaar later, op 15 november 1941 naar Nederland terugkeren. Onder hen ook Eijkman die in Buchenwald ziek geworden was. Bij hem werd kanker geconstateerd, maar na een operatie in 1942 herstelde hij en nam zijn werkzaamheden weer op. Eind 1944 werd hij echter opnieuw ziek: zijn herstel bleek van tijdelijke aard en hij overleed op 22 januari 1945 op tweeënvijftigjarige leeftijd.

AMVJ-promo 1926

Andere tijden

Na de Tweede Wereldoorlog bleven AMVJ en Famos een begrip in Amsterdam. Beide verenigingen floreerden opnieuw. Tot ver in de jaren vijftig werden de kersttoernooien van Famos georganiseerd. Alle Amsterdamse middelbare scholen deden eraan mee. In de volleybal- en basketbalwereld speelde AMVJ een voortrekkersrol.

Midden jaren vijftig lukte het nog één keer met de AMVJ-formule in te spelen op een nieuwe generatie jongeren. Het programma-aanbod werd vernieuwd en maakte van AMVJ opnieuw een spraakmakend centrum. In het Centraal Gebouw trof men de toenmalige jazzscène met onder meer Rita Reys, Boy Edgar, Ben Webster en Misja Mengelberg. Michiel de Ruyter draaide grammofoonplaten en lichte 'zijn' jazzmuziek toe. Louis van Dijk leidde jamsessions. Famos zette Café Culturel op.

Tot aan het begin van de jaren zestig bleef het AMVJ-jeugdwerk bestaan, maar aan het einde van dat decennium was AMVJ inmiddels vrijwel volledig gesecculariseerd. De breuk met de oorspronkelijke AMVJ-formule werd merkbaar groter. AMVJ, als een 'algemene maatschappij voor jongeren' overleefde de culturele jongerenemancipatie niet. Het verenigingswerk werd in de tweede helft van de jaren zeventig dan ook afgebouwd. Famos werd opgeheven. Het Centraal Gebouw verkocht.

Het AMVJ Fonds

Na de verkoop van het Centraal Gebouw werd begin jaren tachtig besloten het AMVJ Fonds op te richten. Waar het sociaal-cultureel werk van AMVJ zich voorheen toelagde op het organiseren van activiteiten voor de eigen leden, koos AMVJ er nu voor de middelen een breder bereik te geven via dit AMVJ Fonds.

Het AMVJ Fonds financiert nu sociaal-culturele projecten voor jongeren in Amsterdam, met de nadruk op die jongeren voor wie de toegang tot sociaal-culturele activiteiten moeilijk of niet vanzelfsprekendheid is. Het AMVJ Fonds is zich ervan bewust dat de Amsterdamse bevolkingssamenstelling met de jaren danig is veranderd. Projecten die de ontmoeting en culturele uitwisseling tussen jongeren bevorderen en bijdragen aan hun ontplooiing en participatie hebben dan ook prioriteit. Hierbij tracht het AMVJ Fonds zoveel mogelijk bij te dragen aan innovatie en ontwikkeling op het gebied van jeugd- en jongerenwerk en wordt vooral de ondersteuning van experimentele projecten met onderscheidend en innovatief vermogen tot haar kernactiviteiten gerekend. Zij ziet een blijvende rol voor zich weggelegd als stimulator van vernieuwende, resultaatgerichte en liefst ook duurzame projecten in Amsterdam. Het AMVJ Fonds typeert haar projecten dan ook als *maatschappelijk investeren*.

Het huidige AMVJ-beeldmerk

AMVJ Sport

Eveneens werd in 1981 AMVJ Sport, federatieve vereniging van AMVJ sportclubs, in het leven geroepen om een organisatorische en waar mogelijk persoonlijke samenhang te bevorderen tussen de sporten en sporters in AMVJ-verband. Van AMVJ Sport maken nog altijd de onderstaande sportclubs deel uit:

AMVJ Voetbal
AMVJ Hockey
AMVJ Schaatsen
AMVJ Honk- en Softbal
AMVJ Tennis
AMVJ Tafeltennis
AMVJ Basketbal
AMVJ Volleybal

Uit het overzicht blijkt dat een flink aantal van de oudere sportverenigingen niet onder AMVJ-vlag heeft kunnen voortbestaan, terwijl slechts één nieuwe vereniging tot de AMVJ Sportfamilie is gaan behoren. Sinds 1991 officieus, maar vanaf 2004 officieel, heeft het jonge AMVJ Golf zich geschaard in de rijen van AMVJ Sportverenigingen. In totaal beoefenen nu zo'n 2500 leden hun favoriete sporten in AMVJ-verband.

AMVJ Sportcentrum

Met uitzondering van Basketbal (Sporthal Ookmeer), Volleybal (Emergohal) en Schaatsen (Jaap Edenbaan) zijn de AMVJ Sportclubs sinds 1976 gehuisvest op Sportpark Het Loopveld langs de Kalfjeslaan, de grenslijn tussen Amsterdam en Amstelveen. Nadat zij het prachtig gelegen sportcomplex aan de Jan Tooroplaan in het Amsterdamse Bos moesten verlaten, betrokken zij daar een nieuwe accommodatie, verenigd in de Stichting AMVJ BuitenSportCentrum die als beheerder en exploitant optreedt.

In de tweede helft van 2007 is het karakteristieke clubgebouw uit 1976 met de vele puntdakjes en onpraktische nisjes en raampjes omgetoverd in een modern, naar industrieel ontwerp opgetrokken en twee verdiepingen tellend gebouw. Als het ware gebouwd over de volledig gerenoveerde maar overeind gehouden kleedkamers van de oude huisvesting heen. Veel ramen en een groot terras gunnen de bezoeker nu een panoramisch uitzicht op de verschillende sportactiviteiten. Het veelzijdige gebouw beschikt over een voor competitie geschikte tafeltenniszaal en de ruim opgezette AMVJ Sportbrasserie maakt het geheel tot een van levendigheid bruisende pleisterplaats voor sporters en toeschouwers. Een lift biedt geblesseerden en mindervaliden gemakkelijke toegang tot de eerste verdieping. Op de tweede verdieping wacht nog een kleine 200 vierkante meter op definitieve invulling. Onderzocht wordt of hier een bescheiden centrum voor fitness, indoortraining en fysiotherapie (primair voor onze leden) kan worden gecombineerd met andere nieuwe activiteiten.

Het AMVJ Sportcentrum

AMVJ – Een open deur

Vanaf maandag 28 januari 2008, nadat de officiële openingshandelingen feestelijk zullen zijn verricht, zal AMVJ in de Amstelveense polder in ieder geval weer de beschikking hebben over een volledig eigentijds clubhuis: het AMVJ *Sportcentrum*. Zo blijft AMVJ bouwen. Letterlijk en figuurlijk. Aan nieuwe accommodaties en aan nieuwe relaties. Werkend aan maatschappelijk, recreatief en sportief welzijn. Allang niet meer alleen voor de jongemannen van weleer. AMVJ staat open voor jonge, oude en nieuwe Nederlanders. Misschien niet meer zo christelijk, maar toch zeker vanuit een humane grondhouding. En kritisch. En een beetje eigenzinnig ook.

Uit de pioniersjaren van AMVJ bestaat nog een prachtig affiche. In Jugendstil een kader met daarop het omgekeerde timpaan van het A.M.V.J.-logo. In het hart van dat kader het juweel van de imposante draaideur van het Centraal Gebouw. En met een kleine aanpassing in de tekst kan het affiche nog decennia mee in deze nog zo jonge eeuw:

AMVJ – Een open deur voor alle mensen.

René Blankers

Amstelveen, 28 januari 2008¹

¹ Dit artikel is geschreven op basis van het uiterst gedocumenteerde boek van Maarten van der Linde, *Het visioen van Eijkman – Dr. J. Eijkman, de Amsterdamse Maatschappij voor Jongemannen en de vernieuwing van Nederland 1892-1945*, Uitgeverij Verloren, Hilversum 2003.

Voorts zijn gegevens ontleend aan de website van het AMVJ Fonds

http://www.amvjfonds.nl/amvj/het_amvj_fonds.

Een aantal subjectieve noties in dit artikel werden ingeblazen door mijn geheugen dat voor AMVJ en alles dat met haar samenhangt sinds 1962 een eigen memorystick heeft aangemaakt.